

**DE ARABISCHE OMWENTELING.
OVER REVOLUTIES, CONTRA-REVOLUTIES, HET NEOLIBERALISME, DE JEUGD EN DE ISLAM.**

Sami Zemni (*Middle East and North Africa Research Group – Vakgroep Studie van de Derde Wereld – UGent*)

Er waait een nieuwe wind door de Arabische wereld en overall weerklinkt de roep naar vrijheid, onafhankelijkheid en verandering. Met de verdrijving van de Tunesische president Ben Ali (14/01) herwon het sociaal protest, dat al enkele jaren woedde, doorheen de hele Arabische wereld aan kracht. In Egypte werd president Mubarak na 18 dagen van vreedzaam maar vastberaden protest, gedwongen af te treden (11/02). In Jordanië, Algerije en Jemen staken mensen zichzelf in brand in navolging van Mohammed Bouazizi, de man die het vuur aan het lont stak in Tunesië. In Marokko, Algerije en Syrië werden de lokale autocraten verplicht enkele belangrijke toegevingen te doen. In Bahrein, Jemen en Libië lijkt de roep naar vrijheid gefnuikt te worden. Het is duidelijk dat zowel de Arabische leiders en hun acolieten alsook het Westen, na Tunesië en Egypte, hun belangen willen veiligstellen: een Saoedi-Arabische inval in buurland Bahrein, officieel onder mandaat van de Gulf Cooperation Council, moet de democratische opstand van de bevolking de kop indrukken in naam van 'stabiliteit en veiligheid'. Een door de VN-veiligheidsraad goedgekeurde interventie in Libië moet onder het mom van humanitair imperialisme Kadhaffi's macht breken.

De toekomst van deze protesten ligt allesbehalve vast en de kansen om naar een democratie te evolueren verschillen van land tot land. Toch kunnen we nu reeds wijzen op enkele belangrijke facetten van de veranderingen die de Arabische wereld ondergaat. In tegenstelling tot de mislukte 'importdemocratie' in Irak, want zonder enige politieke legitimiteit, heeft de relatieve verzwakking van de VS in de regio - grotendeels het gevolg van de neoconservatieve waanzin - het nu mogelijk gemaakt dat een autochtone, door het volk gedragen roep naar democratie, vorm krijgt.

In de volgende bijdrage is het niet mijn bedoeling om op specifieke scenario's voor de verschillende landen in te gaan. Enerzijds wil ik de islamfactor (meestal overbelicht in onze berichtgeving) enigszins nuanceren, anderzijds ga ik dieper in op de economische achtergrond van de opstand (meestal onderbelicht in onze berichtgeving), tenslotte volgt een korte reflectie over de problemen van de internationale interventie.

De wil tot vrijheid van de Arabische volkeren.

De aspiraties van de Arabische volkeren verenigen politieke eisen voor vrijheid en economische verlangens voor gelijkheid en rechtvaardigheid. De

claim dat de Tunesische en Egyptische bevolkingen enkel op straat zijn gekomen tegen dictators die zich te lang aan de macht vastklampten of zichzelf en hun naaste omgeving te veel en te duidelijk hebben verrijkt, verhinderen ons de dieperliggende aard van de protesten te vatten. Er kan vandaag geen enkele twijfel meer bestaan dat van Rabat tot Bagdad (maar ook in het Perzische Iran en steeds meer in de centraal Aziatische republieken) de Arabische volkeren op straat komen voor meer vrijheid, voor democratie en voor meer zelfbeschikking. De slogan die in Tunesië ontstond "*al-shaab yurid isqat al-nidham*" (het volk eist de val van het regime) en die dan van Cairo over Tripoli, Benghazi, Algiers, Rabat, Casablanca, Bagdad, Manama, Sana'a naar Beiroet en zelfs Damascus, Riyadh en Jeddah reisde is een bewijs dat het voor de volkeren niet alleen ging om het verdrijven van dictators of autocraten.

Terwijl in de jaren '60 de Arabische volkeren nog geprezen werden voor hun revolutionair potentieel, werd het gedurende de laatste decennia afgeschilderd als een passieve en onwetende massa - gehinderd in haar ontwikkeling door haar 'cultuur' of 'religie' - die geleid moest worden door 'verlichte despoten'. De Arabische pleitbezorgers voor democratie, zo dacht men lange tijd, vormen een kleine, verwesterde elite die in de woestijn roept, omdat 'het volk' passief blijft en hoogstens aangespoord door reactionaire islamistische agitators op straat komt om keet te schoppen. Modernisering, secularisering en democratisering zijn bijgevolg de taak van een verlichte dictatuur die door zijn banden met de Westerse wereld de juiste koers voor het volk uitzet. Wanneer de Arabische volkeren plots massaal op straat komen en hun politieke en sociale rechten met luide en zelfverzekerde stem opeisen, zijn Westerse commentatoren met stomheid geslagen. De Arabische volkeren blijken geen passief object te zijn van een geschiedenis die zich boven hun hoofden ontvouwt, maar een actief politiek subject dat net zo sterk om democratie en een menswaardig bestaan smacht als de Westerse massa's in de 19de eeuw of Oost-Europeanen bij de val van de Muur.

De dynamiek van de opstanden doorheen de hele Arabische wereld, en niet alleen de revoluties in Egypte en Tunesië, zijn onlosmakelijk verbonden met de aard van het hedendaags kapitalisme in de regio. De economische crisis die de Arabische landen treft, weerspiegelt de gevolgen van de economische politiek van de laatste decennia en stelt eveneens de vraag naar welke belangen de Arabische autocraten dienen en hoe zij de economische dominantie van de VS helpen in stand te houden. Daarom is de strijd tegen het despotisme in de regio ook altijd een klassenstrijd met anti-imperialistische ondertoon. Dit heeft niks te maken met 'haat van tegen het Westen' maar met de vraag wiens belangen de Arabische staten eigenlijk dienen.

Revoluties hebben een geschiedenis

Op 31 oktober 2010 schreef de bekende Egyptische blogger en linkse activist Hossam Hamalawy de volgende woorden: *“Er hangt iets in de Lucht in Egypte. Het zou wel eens een hete herfst voor Mubarak kunnen worden, zoals ik, en steeds meer mensen om me heen aanvoelen. Geen dag gaat voorbij zonder te lezen of iets te horen over een staking. Niemand weet wanneer de explosie zal plaatsvinden, maar het lijkt alsof iedereen die ik ontmoet of tegen aanloop, vindt dat het onvermijdelijk is geworden”*¹. Het was Hossam Hamalawy niet ontgaan dat sinds 2004 de Egyptenaren steeds meer hun stem lieten horen in stakingen, sit-ins en andere vormen van burgerprotest. Dit verzet, hoewel verdeeld en gefragmenteerd, had van bij het begin een sociaaleconomische en politieke dimensie. De moeilijke economische omstandigheden (een gevolg van bewuste economische keuzes van het regime), het gebrek aan kansen voor een groot deel van de (zelfs hoogopgeleide) jongeren maar eveneens de opgekropte frustratie van generaties Egyptenaren die snakten naar meer waardigheid, rechtvaardigheid en vrijheid vormden de voedingsbodem voor de Egyptische revolutie.

Diezelfde voedingsbodem is in bijna alle andere Arabische landen aanwezig. Sinds 2006 kent de hele Arabische wereld een golf van protest: in Jordanië komen regelmatig verschillende sociale groepen op straat, in Algerije vonden er in 2010 meer dan 9000 betogingen plaats, in Marokko zijn er regelmatig onlusten en relletjes doorheen het hele land. Dit culmineerde zelfs in een regelrechte veldslag tussen de bevolking van de stad Sidi Ifni en het leger in 2008. In Tunesië was de regio van Gafsa, in datzelfde jaar, maandenlang het theater van een confrontatie tussen de politiek en een grote sociale protestbeweging.

Enkele decennia van neoliberale ontwikkelingsmodellen hebben de Arabische economieën op een zeer ongelijke manier in het globale kapitalisme geïntegreerd. Het neoliberalisme heeft met haar privatiseringen, fiscale dereguleringen en afbraak van de welvaartsvoorzieningen de Arabische economieën veel kwetsbaarder gemaakt voor de economische crisis. De lofuitingen voor het ‘Tunesische mirakel’ of voor de ‘Egyptische economische duurzaamheid’, zoals het IMF nog stelde in februari 2010², was gebaseerd op het simpele geloof dat groei van het BNP gelijk stond met vooruitgang voor de hele bevolking. Het neoliberalisme leverde inderdaad indrukwekkende groeicijfers op maar dit verborg de inherente klassenpolitiek die ermee gepaard ging. In elk land verrijkte een elite zich op een ostentatieve manier, onlosmakelijk verbonden met de belangen van Westerse bedrijven en staten (wapenhandel en olie), terwijl de grootste delen van de bevolking steeds meer in moeilijkheden kwamen. Als verklaring voor de opstanden wordt

¹ <http://www.arabawy.org/2010/10/31/something-in-the-air/>

² De openingszin van het rapport leest: “De Egyptische economie is bestand tegen de crisis”. Zie: <http://www.imf.org/external/np/ms/2010/021610.htm>

vaak de corruptie van de dictators en hun entourage gebruikt. Dit verhaal verdoezelt echter meer dan het verklaart. De verrijking van een kleine elite en hun Westerse evenknieën en de gelijktijdige verarming van de midden- en lagere klassen is niet zozeer het gevolg van 'foute' individuen die het 'geld stalen' van de mensen maar is een logisch en inherent gevolg van de neoliberale uitbuiting zelf. Uiteraard hebben Ben Ali en Mubarak zichzelf verrijkt op de rug van hun bevolking maar zij zijn daarmee enkel de verpersoonlijking van een specifieke klassenpolitiek die de regerende coalities (sterk verschillend van land tot land) in stand hielden.

De economische situatie die naar het massale protest leidde doorheen de Arabische wereld, is, met andere woorden, een normale functie van neoliberale kapitalistische accumulatie. In bijna alle landen van de regio zijn de heersende klassen erin geslaagd de dividenden van de economische verandering naar zich toe te trekken terwijl door een subsidiepolitiek van de basisproducten de loyaliteit van de bevolking werd afgekocht. Het repressieve karakter van de staten moest ervoor zorgen dat het ongenoegen als gevolg van de verarming in de kiem werd gesmoord. Dit verklaart ook waarom het sociaal protest zich ook altijd moet keren tegen het autoritaire karakter van de staat.

De opstanden en revoluties in de regio hebben eveneens een zeer belangrijke regionale dimensie. De overheersing van de VS in de wereldeconomie wordt in de eerste plaats in stand gehouden door haar controle, direct of niet, over de olievoorraden. Deze politiek wordt ondersteund door de autocratieën in de Golf door de controle over de olie niet te laten afhangen van de democratische wil van volkeren.³ De alliantie tussen de VS en Israël is een onderdeel van deze politiek want de VS ziet in Israël een ideale partner die de Amerikaanse hegemonie helpt te bestendigen. Vandaar ook dat Israëls belangen samenvallen met deze van de Arabische dictators en autocraten en niet deze van de Arabische volkeren. De Amerikaanse betrachting om een vrijhandelszone op neoliberale basis van Rabat over Tel-Aviv tot Bagdad te creëren, is een belangrijk bouwsteen om de Amerikaanse hegemonie te bestendigen.

De Arabische leiders hielden deze politiek-economische status quo niet alleen in stand maar, indien nodig, wisten ze ook nog eens "onze vuile was" (foltering en die "wij" uiteraard niet willen uitvoeren). Het ondersteunen van Arabische autocraten was dus een hoeksteen van de Amerikaanse en Europese politiek.

³ Dit verklaart ook waarom het grootste deel van de arbeid in de Golf uitgevoerd worden door migranten die vaak elk burgerrecht ontbreken en die beschouwd kunnen worden als moderne slaven!

Er gaapt een enorme kloof tussen de idealen van democratie en vrijheid zoals verkondigd door de VS en de EU en hun daadwerkelijke politieke, militaire en economische steun aan de autocraten en dictators van de regio. Politici in de VS en de EU haasten zich om, in een toppunt van hypocriete pantomime, een mea culpa te slaan... en dit op wapenbeurzen waar Europese politici, inclusief onze eigen minister van defensie, hun verkooptalenten laten gelden voor lucratieve wapendeals.

De islamfactor

Het is opvallend hoezeer de Egyptische revolutie gelezen wordt doorheen de zeer verouderde bril van de Iraanse islamitische revolutie van 1979. Het is alsof, naast de immense tegenstellingen en verschillen tussen de twee landen, de klok tussen 1979 en 2011 heeft stil gestaan en dat er geen enkele evolutie plaats vond. Mensen willen misschien vrijheid maar 'de' islam (de ayatollahs in Iran en de Moslimbroeders in Egypte) zal anders beschikken. Het feit dat de Moslimbroeders gedurende lange tijd achter de feiten aan liepen op het Tahrir-plein was koren op de molen van de aanhangers van de 'islamitische complottheorie'. 'Zie je wel', leken ze te stellen, 'nu zijn ze stil om straks de macht naar zich toe te trekken'. De Moslimbroeders bleken tijdens de revolutie net zeer voorspelbaar, rationeel en... al bij al politiek banaal. Zoals gewoonlijk bliezen ze warm en koud, twijfelend tussen een hoop op het verdwijnen van Mubarak en angst voor de macht en de stem van het volk. Conservatieven doen, per definitie, niet graag mee aan revoluties en het Moslimbroederschap vormt daar geen uitzondering op. De Westerse obsessie met de islam sinds 9/11 verhindert ons om de factor 'islam' in de huidige gebeurtenissen beter te kaderen en vooral om cruciale veranderingen in de Arabische wereld te zien!

De revolutie werd gestart en geleid door een generatie jongeren die meer pluralistisch en individualistisch zijn dan hun voorgangers. Sociologisch zijn zij de kinderen van na de Arabische demografische explosie, kinderen die steeds meer opgroeien in kerngezinnen, onderwijs genoten maar die tegelijkertijd door een torenhoge werkloosheid geconfronteerd worden met sociale marginalisering, een gebrek aan vrijheid en toekomstperspectieven. Dit gebrek aan vrijheden en mensenrechten botste steeds meer op onbegrip bij jongeren die eerst via de satellietzenders (al-jazeera), daarna via het internet (blogs en email) en uiteindelijk via de sociale netwerken (facebook, netlog en twitter) een groter venster op de wereld kregen.

De ordewoorden van de Tunesische en Egyptische betogers waren concreet en pragmatisch: "Dégage Ben Ali", "Irhal Mubarak" en "Weg met het systeem" (an-nidham). Overall weerklonk het woord "huriyya" (vrijheid). De eisen waren seculier: vrijheid en democratie! Deze jongeren zijn op geen enkele manier geïnspireerd of gefascineerd door Iran of door Saoedi-Arabië. Zij die in Egypte het Tahrir-plein bezet hielden zijn sociologisch dezelfde die in Iran

in 2009 (en nu opnieuw) tegen Ahmedinejad's herverkiezing demonstreerden⁴. Veel van deze jongeren zijn misschien gelovig maar scheiden dit van hun politieke eisen. Religieuze praktijken en overtuigingen worden steeds meer een persoonlijke keuze wat wijst op secularisering. De honderdduizenden op straat hebben op geen enkele manier gewacht op leiding of advies van de clerus, de Moslimbroeders of andere religieuze groepen⁵. Sheikh Ahmed al-Tayyib, hoofd van één van de meest prestigieuze instellingen van de sunnitische islam, de al-Azhar universiteit, wachtte lang vooraleer een standpunt in te nemen. Voor één keer stond hij niet 100% achter Mubarak maar kwam niet veel verder dan een oproep tot kalmte en dialoog. De grootmoefti van de republiek probeerde zelfs de acties van Mubarak een religieuze grondslag te geven en trachtte op vrijdag 4 februari, de zogenaamde 'dag van het vertrek', moskeeën dicht te houden⁶.

Hetzelfde geldt overigens voor de Egyptische Christenen, de Kopten. De Koptische Kerk, bij monde van haar paus, Chenouda III, ging regelrecht achter Mubarak staan en verbood Kopten om deel te nemen aan de betogingen. De Koptische kerkelijke bureaucratie was voor haar maatschappelijke invloed onlosmakelijk verbonden met en afhankelijk van Mubarak. De voornamelijk jonge Kopten luisterden niet. Ze willen participeren in het publieke politieke leven buiten de kerk, als burger en niet, in de eerste plaats als Kopt. De massale deelname van Kopten aan de betogingen zijn dan ook een revolte tegen de kerkelijke omkadering... net zoals de moslimjongeren zich losmaken van het islamitische religieuze establishment.

Zoals reeds aangehaald, reageerde het Moslimbroederschap pragmatisch, elke directe confrontatie uit de weg gaand. De Moslimbroeders stonden op het Tahrir-plein maar deden tegelijkertijd mee aan de onderhandeling met vice-president Omar Suleiman. Ze beschermden de betogers tegen de knokploegen van Mubarak maar weerhielden de betogers ervan om de gebouwen van de televisie en radio te bestormen.

Anders was het voor de Salafisten, een hedendaagse radicaal-fundamentalistische stroming binnen de islam die in de tijd van de profeet Mohammed en de eerste generaties moslims de hefbomen wil vinden om het heden te organiseren. Deze zeer conservatieve strekking wil het maatschappelijk

⁴ Het was uiteraard om redenen van propaganda dat spirituele leider Khamenei de Egyptische revolutie verwelkomde en vergeleek met de islamitische revolutie van 1979. Enkele dagen later riep hij op tot executie van zijn "eigen betogers" Karroubi en Moussavi.

⁵ Dit is eveneens het geval in de houding ten aanzien van de doden ten gevolge van zelfverbranding. Deze vorm van zelfmoord (verboden binnen de islam) wordt door de mensen zelf gezien als een martelaarschap, los van elke theologische discussie.

⁶ Er waren uiteraard enkele uitzondering. De woordvoerder van al-Azhar, al-Tahtawi, nam ontslag en koos de kant van het volk. Ook enkele minder bekende sheiks en imams kwamen op het Tahrir-plein.

leven (politiek, economisch, cultureel en sociaal) ondergeschikt maken aan de geboden en verboden van de religie. De Salafisten, zoals altijd bevreesd voor 'fitna' of 'interne verdeeldheid' riepen op om de revolutie te beëindigen. Daardoor ondersteunden zij de facto Mubarak die er ook gretig gebruik van maakte. De paradox was dat het regime, dat onlangs nog de Salafisten beschuldigde van het aanwakkeren van sektarische gevoelens en betichte van het plegen van de aanslag op de Koptische Kerk op Nieuwjaar 2011 en daardoor enkele Salafistische satellietzenders verbood, ineens gebruik maakte van Salafistische sjeiks om de revolutie te counteren⁷. Dit betekent dat Mubarak in zijn laatste dagen bereid was om samen te werken met de meest fundamentalistische franje van de islamitische mobilisatie om zichzelf aan zijn presidentiële troon vast te klampen. Dit wansmakelijk spel, is eigenlijk een verder zetten van een strategie van verdeel en heers die hij de laatste 30 jaar perfectioneerde.

De islamisten die in de islam een politieke ideologie zien die alle maatschappelijke problemen kan oplossen, politieke organisaties zoals de MB in Egypte of de PJD in Marokko, zullen zeker en vast een rol spelen in de toekomstige politiek constellaties maar zij zullen niet de enigen zijn. De huidige revoltes hebben een politieke ruimte geopend waarbinnen de tweedeling secularisme versus islam(isme) minder belangrijk zal zijn. Liberalen, islamisten, sociaal-democraten, communisten en groenen zullen daar een rol in spelen. De jonge generatie die wil breken met het opgelegde status quo heeft daarin een cruciale rol te vervullen. De krachtsverhoudingen liggen in alle landen anders waardoor er zeker geen eenduidig scenario vastligt.

De gewelddadige groepen die zich inspireerden op de ideologie van al-Qaeda of Ben Laden zijn in deze Arabische revoltes compleet passief gebleken. Zoals specialisten al geruime tijd wisten, hebben deze gewelddadige groepen geen sociale basis, geen politiek project en zijn dus totaal losgekoppeld van de grotere politieke bewegingen. Al-Qaeda acolieten zwerven waarschijnlijk rond in het gebied tussen Pakistan en Afghanistan, in de Sahara ten zuiden van Algerije en zelfs in London, maar stonden niet op de Avenue Bourguiba of op het Tahrir-plein. Dertig jaar van gewelddadige strijd, moord op duizenden mensen hebben hen alleen dichterbij gebracht bij de Westerse islambashers en de neoconservatieven dan bij de verzuchtingen van de Arabische volkeren. Ze moesten met lede ogen aanzien hoe 18 dagen van vreedzaam maar standvastig protest verwezenlijkte waar zij al decennia van dromen. Al-Qaeda dat zichzelf wil tonen als een voorhoede van de islamitische wereld in haar strijd tegen het Westen is eerder verwickeld in een achterhoedegevecht die enkel nog zin heeft voor zichzelf en... de islambashers en neocons.

⁷ Van hen komt het idee dat de revolutie een Amerikaans-Zionistisch complot zou zijn om Egypte te verzwakken en verdelen. Er lijken ernstige aanwijzingen te zijn dat de aanslag op de Koptische Kerk het werk zou zijn van de veiligheidsmensen rond de voormalige eerste minister en rechterhand van Mubarak, al-Adli.

De oorlogen in Irak en Afghanistan die onder Bush's 'Freedom Agenda' werden gevoerd leverden enkel meer instabiliteit op en verzet. Arabieren en moslims moesten bevrijd worden, zo vonden de neoconservatieven, door hen via een 'shock en awe' bommenatpijt van het Amerikaanse leger de democratie te brengen. Het resultaat is lamentabel: een humanitaire crisis zonder weerga in Irak, nieuwe politieke systemen die in vorm democratisch lijken maar die in de werkelijkheid de klok terugdraaien en waarin sektarische affiliaties belangrijker worden dan een inclusief universeel burgerschap. Maar ook daar is er hoop. Net zoals in Bahrein, komen de Irakezen vandaag op straat om zich tegen het sektarisch systeem uit te spreken en te pleiten voor een inclusieve, universele democratie. Zelfs in Libanon, verwerpen steeds meer jongeren, Soenniet, Sjiiet, Maroniet, Druze of ongelovig, het confessioneel systeem.

Interventies, revolutie en contrarevolutie

Het Westen, en dan vooral de VS, is, los van de militaire operatie in Libië, al decennia alomtegenwoordig in de regio. De vraag wat het Westen kan doen of niet, is - zeker sinds de start van het Libische avontuur - niet de beste vraag. De bezetting van Irak, de tientallen Amerikaanse legerbasissen doorheen de hele regio, de *special forces* die sinds de War on Terror opereren in Zuid-Marokko, Zuid-Algerije en Jemen, ... tonen aan dat "wij" er al lang midden in zitten.

Saoedische tanks en pantserwagens denderden in maart 2011 het kleine Bahrein binnen net zoals de Amerikaanse troepen, acht jaar eerder, Bagdad binnenrolden. Sinds 19 maart regent het eveneens bommen op Tripoli en andere Libische steden. Retorisch gezien lagen/liggen de doelstellingen van deze drie interventies ver uiteen: Irak bevrijden van de dictator Saddam Hussein, Bahrein stabiel en veilig houden, en de installatie van een no-fly zone om de Libische burgerbevolking te steunen. In de drie gevallen gaat het in de praktijk om een Coalitie van de Willenden (*coalition of the willing*) waarvan we nu al kunnen voorspellen dat deze in een ramp zullen eindigen. Wanneer buitenlandse troepen vanuit de lucht (Libië) of op het land (Bahrein) worden ingezet worden mooie concepten zoals vrijheid, democratie of stabiliteit, wars van elke nobele intentie, synoniemen van geweld, chaos en repressie.

De oorlogen in Irak en Afghanistan die onder Bush's 'Freedom Agenda' werden gevoerd leverden enkel meer instabiliteit op en verzet. Arabieren en moslims moesten bevrijd worden, zo vonden de neoconservatieven, door hen via een 'shock en awe' bommentapijt van het Amerikaanse leger de democratie te brengen. Het resultaat is lamentabel: een humanitaire crisis zonder weerga in Irak, een nieuw politiek systemen dat in vorm democratisch lijkt maar die in

de werkelijkheid de klok terugdraait en waarin sektarische affiliaties belangrijker worden dan een inclusief universeel burgerschap⁸.

Vanuit Saoedi-Arabische invalshoek is de inval in Bahrein logisch. De politieke onrust in Bahrein, een klein maar strategisch en economisch zeer belangrijk naburig landje waar een Sunnitische minderheid een sjiietische meerderheid (70% van de bevolking) politiek en economisch overheerst, zou ook kunnen overslaan naar Saoedi-Arabië. Als de VS of de EU echt democratie willen in de Golf dan hadden ze de regerende Khalifa familie van Bahrein veel meer onder druk moeten zetten vooraleer een meedogenloze repressie werd ingezet⁹, maar evenzeer de kant moeten kiezen van de Saoedi-Arabische betogers¹⁰. De vraag blijft natuurlijk of Robert Gates, minister van defensie, op bezoek in de regio echt meende dat er een dialoog moest komen met de oppositie. Met andere woorden, de vraag blijft of de Saoedische inval een 'eigen initiatief' is dat aantoonde dat de macht van de VS in de regio tanende is, of, net omgekeerd, dat de lippendienst aan democratie zoals van oudsher in de regio plaats maakt voor de reaalpolitiek van de oliebelangen en dat Gates zelf het licht op groen zette voor de interventie van Riyadh tijdens zijn doortocht in de hoofdstad van het koninkrijk.

Een belangrijke reden voor interventie die vaak wordt ingeroepen (inclusief door Westerse journalisten) is dat de betogingen in Bahrein van sektarische aard zijn. Het feit dat de meerderheid van de betogers Sjiiet is, is uiteraard alleen maar de weerspiegeling van een demografische en politieke feitelijkheid. Vele Soennieten namen ook deel aan de betogingen en velen onder hen speelden zelfs een voortrekkersrol. De mobilisatie gebeurde onder dezelfde universele termen als waarin de Irakezen en Libanezen op straat kwamen de afgelopen maanden: tegen het sektarische karakter van de politieke ordening. Een echte democratische verschuiving in Bahrein zal, net zoals in Zuid-Afrika, gepaard moeten gaan met een massale politieke en economische machtsverschuiving van de minderheid naar de meerderheid. Dit kan enkel slagen wanneer duidelijk gekozen wordt voor een universeel democratisch burgerschap. Dat was net het ordewoord van de betogers!

De Arabische sjiieten op basis van hun geloof aanzien als een 'vijfde colonne van Iran' is (net zoals blijkt voor Irak) een analysekader dat zijn tijd voor een stuk heeft gehad. De breuklijn Sjiiet-Soenniet is soms pertinent maar

⁸ Maar ook daar is er hoop. Net zoals in Bahrein, komen de Irakezen vandaag op straat om zich tegen het sektarisch systeem uit te spreken en te pleiten voor een inclusieve, universele democratie. Zelfs in Libanon, verwerpen steeds meer jongeren, Soenniet, Sjiiet, Maroniet, Druzen of ongelovig, het confessioneel systeem.

⁹ De repressie is hard omdat deze gebeurt door buitenlandse, geïmporteerde troepen en niet door Bahreinis. Naast de Saoedische soldaten zijn er eveneens Emirati politie agenten die worden bijgestaan door contingenten uit Pakistan en Bangladesh.

¹⁰ Betogers die met religieuze banbliksems worden afgeschrikt om voor hun rechten op te komen. Zo stelden Wahhabi sjeiks dat betogen tegen de islam was en dat daardoor betogers mochten gestopt worden.

wordt, in het kielzog van de Arabische omwenteling, steeds duidelijker een foutieve lezing. Net zoals de Amerikanen in Irak stilaan inzien, moeten we onze eigen sektarische wensdromen niet voor werkelijkheid aanzien.

Waar de Libische interventie zal eindigen is allesbehalve duidelijk. De verwarring over het einddoel (de bescherming van de bevolking of het vertrek van Kadhaffi?), de onduidelijkheid over de commandostructuur, de twijfel over de aard en het doel van de zogenaamde 'rebellen', de onzekerheid over de duur van de militaire operaties, nopen ons zeker tot enige reserve. Het humanitair imperialisme dat vaak vanuit nobele maar abstracte principes interventie aanbeveelt heeft geen rooskleurig verleden. De inval in Irak of de bombardementen op Servië zijn niet echt overtuigende referenties om voor te leggen.

Een open besluit

Het anti-democratische karakter van vele van de Arabische staten is niet het gevolg van "slechte dictators" die hun volk graag onderdrukken, noch is het een toeval en evenmin is 'de islam' een verklaringsfactor. Het is eerder de politieke vorm die het neoliberal kapitaalisme aanneemt in landen waar de ongelijkheid sterk groeit en dit in een regio die van geopolitiek cruciaal belang is voor de hele wereld. Daarom houdt de eis voor meer democratie in de Arabische wereld eveneens een klassenvraagstuk in die niet opgelost is door het vertrek van de dictator. Vandaar ook dat er dagelijks betogingen, stakingen en sit-ins blijven plaats vinden.

De Arabische politiek kan niet langer gereduceerd worden tot het dilemma 'stabiliteit of fundamentalisme' maar wat de toekomst zal brengen blijft onzeker. Wat mensen van Marokko tot Irak willen, is een democratische arena en zelfbeschikkingsrecht om over hun eigen toekomst te beslissen. De politieke machtsverhoudingen liggen in alle landen anders en de uitkomst van de nationale en internationale krachtmetingen laten zich niet vatten in één scenario. Liberalen, islamisten, sociaal-democraten, communisten en groenen zullen daar een rol in spelen. De jonge generatie die wil breken met het opgelegde status quo en met de geopolitieke spelletjes die hen al decennia reduceren tot objecten van macht, heeft daarin een cruciale rol te vervullen. De *raz-le-bol* van deze generatie werd misschien nog het best verwoord door het pamflet van de Free Gaza Youth. Dit opende met de volgende schreeuw: *"Fuck Israël. Fuck Hamas. Fuck Fatah. Fuck de VN. Fuck UNRWA. Fuck USA! Wij, de jongeren van Gaza, zijn Israël, Hamas, Fatah, de bezetting, de schendingen van de mensen rechten en de onverschilligheid van de internationale gemeenschap beu! We willen schreeuwen en door deze muur van stilte, onrecht en onverschilligheid breken, zoals een Israëlische F16 door de muur van het geluid breekt"*. En terwijl de camera's van de internationale media van land naar land hoppen om de laatste scoops en shots te verzamelen, blijft de strijd verder duren. In Tunesië, Egypte, Algerije, Marokko en Irak blijven de

mensen verandering eisen, blijven ze staken en betogen. De muur van angst is doorbroken, en de woorden die de Tunesische dichter al-Chebbi in 1933 schreef, klinken actueler dan ooit: *“Lorsqu’un jour Le peuple veut vivre, Force est pour Le destin de répondre, Force est pour Les ténèbres de se dissiper, Force est pour Les chaînes de se briser”*.